

DET GLEMTE THUMOS

KRITIKK AV MASTEROPPGAVE LOTTA THOLANDER, M.A.

Av Hege Dypedokk Johnsen

Lotta Fladby Tholanders masteroppgave kunne ikke kommet på et bedre tidspunkt. Få måneder etter innleveringen kommer debatten om norske soldaters verdier: De omdiskuterte sitatene i høst – «dreping er bedre enn knulling» og «til Valhall!» – har «sjokkert» Norge. Uttalelsene fra norske soldater i Afghanistan passer dårlig med imaget «snille, lille Norge» som ønsker å fremstå som fredsnaasjon. Bedre blir det ikke når enkelte går inn for å forsvare dette: «Hva angår den oppgløddheten som overgår den seksuelle, er det fristende å stille spørsmålet: Er det noen av personene med all denne rettferdige harme som overhodet har stridserfaring?»¹ Er soldatrollen, enn si hele den militære profesjon, av en så edel karakter at den ikke må utsettes for «rettferdig harme» – og da særlig ikke av personer uten egen stridserfaring? Nei, heldigvis ikke. Det er nettopp dette Tholander tar tak i: Masteroppgaven omhandler den ideelle soldat, sentrale dimensjoner ved dannelsen, konstruksjonen og idealene som er gjeldende for soldaten og den militære organisasjon. Men dette er en masteroppgave i filosofi, hvor kommer filosofien inn? Den kommer selvfølgelig med Platon:

Intensjonen med oppgaven er å drøfte hvorvidt elementer av Platons teori, herunder teorien om den ideelle krigeren og *thumos* kan være anvendelig og ha overføringsverdi i håndtering av dilemmaer hos soldaten, i Forsvaret og i samfunnet som helhet anno 2010. (Tholander 2010:1)

Kort sagt: Det Tholander ønsker å undersøke er soldatkarakteren i det norske Forsvaret, og trekke paralleller mellom denne og Platons teori om vokterkarakteren, slik den skisseres i hans verk *Staten*. Vokterklassen består av statens «voktere», det vi idag vil omtale som soldater. Videre indikerer hovedtittelen på Tholanders masteroppgave, *Det glemte thumos*, at begrepet *thumos* er sentralt i hennes opp-

gave. Hvordan skal vi så forstå *thumos*? «Ifølge Platon er *thumos* en avgjørende del av den ideelle krigerens sjel (...) det er delte meninger om hva begrepet *thumos* egentlig inneholder, innebærer og hvordan *thumos* kan og bør tolkes.» (Tholander 2010:11) Tholander vegrer seg for å gi en kort definisjon av begrepet. Selv om det er tittelen på hennes oppgave, så venter hun helt til kapittel 3 før hun sier noe mer om hva dette begrepet betyr:

Hos Platons ideelle kriger er det *thumos* som er den avgjørende del av den tredelte sjelen. *Thumos* er tilknyttet verbet *thyóomai* som betyr 'å bli vred'. Substantivet som tilsvaret dette ordet er *thymós*, og oversettes gjerne med flere ord på norsk, som mot, vrede, vilje og/eller temperament. (Tholander 2010:24)

I den grad Tholander selv oversetter begrepet, oversetter hun det til *temperament*. I *Staten* introduseres analogien mellom statens tre deler: ledere, voktere og arbeidere – og sjelens tre deler: fornuften, temperamentet og begjæret. *Thumos* er på denne måten en av sjelens tre deler, slik Platon skisserer tredelingen av sjelen i *Staten*. Som allerede nevnt er *thumos* nært beslektet med *sinne*, men det inneholder også skam, behovet for respekt og anerkjennelse – og ikke minst spiller denne delen av sjelen en sentral rolle i forbindelse med vokternes spesifikke dygd, *mot*: Sjeledelen *thumos* er en forutsetning for *andreia* – som betyr *mot*. (Hobbs 2000:69).

Tholander benytter Samuel Phillips Huntingtons verk *The Soldier and the State* som utgangspunkt når hun vil trekke linjer mellom Platons teorier og soldatrollen.² I verket tar Huntington for seg soldatens rolle i et historisk perspektiv. Tholander påpeker likheter mellom Platon og Huntingtons syn på soldatrollen:

Platon ville trolig peke på *thumos*' rolle i sjelen og hevde at denne delen av sjelen er spesielt fremtredende hos krigeren, og dermed skiller han [soldaten] fra en øvrig borger (...) Huntington hevder at det finnes et fellestrekk hos alle soldater som skiller seg fra de fleste siviles (Tholander 2010:44).

Dette fellestrekket kjennetegnes i følge Huntington av evnen til å lede og «kontrollere en menneskelig organisasjon som har som primærfunksjon å anvende vold» (Tholander 2010:44). At dette trekkes frem som parallell til Platons teori om *vokterne* er noe underlig. For Tholander vet jo (eller gjør hun det?) at det slett ikke er vokterne som skal lede seg selv: Huntingtons karakterisering av soldatenes fellestrekk samsvarer ikke med Platons voktere, fordi denne kontrollen ikke faller inn under vokternes område: Egenskapene Huntington peker på, slik Tholander fremstiller dem, ligner mer på egenskaper hos Platons *ledere*.

Hva er det så Tholander hevder at Forsvaret bør lære av onkel Platon? Foruten å påpeke likheter mellom Platons teori og Forsvarets praksis (slik som at utdanning er viktig osv.), er Tholandere budskap at Forsvaret bør lære å være mer åpne om hvilke egenskaper som trengs for å være en god soldat – ifølge Tholander for eksempel kontrollert aggressivitet og villskap:

... egenskapene er imidlertid fraværende i Forsvarets etterlysning av den ideelle soldat, særlig 'det ville' (*thumos*) (...) kontrollert aggressivitet kunne være en god oversettelse på *thumos* og en egenskap ved en soldat det bør være rimelig å etterlyse. (Tholander 2010:70-71)

Det er vanskelig å støtte opp under dette: For det første skjærer det i øyet å se «det ville» bli etterfulgt av *thumos* i en parantes – som om dette skulle være ensbetydende! Videre er det underlig, for jeg betviler at Tholander selv mener disse er substituerbare størrelser; hun har skrevet utfyllende om utdanningen av *thumos*. Misforståelsen må ligge i at hun, selv om hun er bevisst at Homer også skrev om *thumos* (i forbindelse med Akilles), ikke skiller tilstrekkelig mellom homerisk og platonsk *thumos*. Vi må huske at *thumos* som begrep ikke ble oppfunnet av Platon. Å forstå *thumos* som «vill og aggressiv», er å vektlegge begrepet *thumos* slik det er beskrevet i skildringer av det homeriske krigersamfunnet, da med utgangspunkt i at det stammer fra et verb som kan oversettes med «vrede». Platon selv

Illustrasjon: Maria Garred

videreutvikler dette begrepet ved å 1) tilskrive det flere følelser/egenskaper, 2) beskrive det som en av sjelens tre deler, og ikke minst 3) fokusere på *thumos* som noe som må *tøyles*: Platon vektlegger nettopp at *thumos* ikke skal forbli vill og primitiv, men må sofistikeres, slik at de *thymetiske* elementene blir utporsjonert på en veloverveid måte. Tøylingen av *thumos* skal forhindre at vokterne oppfører seg lik en villmann, eller en «brølende okse, brusende elv eller kneggende hest» (*Staten* 396b). For jo edlere den gode thymetiske vokter er hos Platon, desto mindre sint vil han kunne bli (*Staten* 440cd). Slik sett er «kontrollert aggressivitet» mer i tråd med Platons ideal for vokteren, men en god oversettelse for *thumos*? Nei. Den er altfor smal.

Tholander skriver godt om Platons tredeling av sjelen. Hun får dekket over mye, og forklarer på en lesevennlig måte. Men oppgaven har en stor svakhet: Tholandere «egne» argumenter og synspunkter er så godt som fraværende: I de fleste diskusjonene – blant annet den om hvorvidt *thumos* er et sosialt fenomen eller ikke – støtter Tholander seg utelukkende på filosof Hanne Andrea Kraugeruds kritikk av Burnyeat. Tholander legger stor vekt på å få frem norske filosofers utlegninger, noe som er prisverdig i og for seg, men resultatet blir at de mer sentrale, for eksempel Cooper og Burnyeat, blir behandlet på en indirekte og overflatisk måte. Andre sentrale teoretikere er glatt hoppet over: Burde ikke Strawsons begrep om *thumos* som *reactive attitudes and feelings*³, at *thumos* som sjeledel danner et sett med holdninger og følelser som *responderer* på ytre hendelser, blitt inkludert i debatten om *thumos* som sosialt fenomen? Hvis det er slik at Tholander er enig med Kraugerud i ett og alt angående

disse spørsmålene, hvorfor opplyser hun ikke leserne om at «Kraugeruds lesning er den jeg sympatiserer mest med», eller noe lignende?

Det samme gjentar seg i kapittel 5, nærmere bestemt «5.2. Funksjon på to nivåer?» Undertittelen sikter til tematikken om krigens to nivåer, det statlige og det individuelle. Her redegjør Tholander for Bomann-Larsens doktoravhandling⁴, i stedet for å forholde seg direkte til teoretikerne Michael Walzer, David Luban og David Rodin. Noe av det mest grunnleggende ved realpolitikken, som Walzer representerer, er at den skiller mellom privat og offentlig moral. Videre hevder den at moral kun gjelder individer, ikke den offentlige sfæren. Slik sett er moral til en viss grad med i betraktninger om offentlige anliggender, men et betydelig antall realpolitikere hevder at moralen både *kan og bør sees bort ifra* i offentlige anliggender.⁵ I stedet for å gå inn i denne diskusjonen selv, om hvorvidt betingelsene for selvforsvar på individplan «overføres» til å gjelde «kollektivt selvforsvar», så nøyer Tholander seg med å referere til Bomann-Larsens avhandling (Tholander 2010:46-47). Videre nevnes ikke bakgrunnen for Walzers teori, at han hevder retten til å forsvare eget landterritorium kan utledes av individenes eiendomsrett, fordi landet er deres felles eiendom.⁶ Ei heller Rodins tre velkjente motargumenter til det realpolitiske skillet mellom soldater versus individer når det gjelder utøvelse av vold, nevnes.⁷ Det ypperlige springbrettet forblir dermed ubrukt: Tholander tar ikke skrittet fra å bruke Bomann-Larsens avhandling som et *utgangspunkt* til selv å komme med kritikk, refleksjoner eller argumenter.

Deretter har vi Tholanders språklige valg. I tillegg til noen slurvefeil, blant annet feilskrivning av navn i litteraturlisten, så har hun noen mystiske ordvalg: Hvorfor bestemmer hun seg for konsekvent å skrive om Platons *krigere*? Som Tholander skriver «Jeg har valgt å betegne Platons utvalgte beskyttere av staten for krigere... 'kriger' og 'krigersk' er ofte forbundet med det aggressive og brutale... Allikevel skal vi se at Platons ideelle krigere ikke oppfyller disse negative kriteriene» (Tholander 2010:9). Da forstår jeg ikke valget. Hvorfor har hun ikke brukt den mest vanlige norske oversettelsen, nemlig *voktere*? Det eneste svaret jeg kan komme på, er at hun ved å bruke *kriger* – selv om hun vet at dette er lite dekkende for den utdannede og beherskede idealvokteren hos Platon, underbygger Tholanders budskap til Forsvaret om at de må tørre å etterlyse «krigerske» egenskaper som aggressivitet. Dette siste, selve budskapet, er også bekymringsverdig. Tiltrekker ikke Forsvaret seg for mange «krigerske» ungdommer allerede? Burde ikke snarere budskapet til Forsvaret være at de bør – som Platon!

– fokusere mer på å tøyne sine krigerske tendenser, og kun utporsjonere dem dersom det er *absolutt* nødvendig?

Hvis noen er i tvil: Tholander har skrevet en fantastisk bra masteroppgave som definitivt er verdt å lese. *Men*: Hvor er brodden? Tholander har en nøktern skrivestil, hun tar ingen sjanser. Til og med i hennes siste setning i konklusjonen legger hun bånd på seg og er unødvendig forsiktig: «Forsvaret bør derfor *kanskje* gjenerindre og etterlyse Platons glemte *thumos*» (Tholander 2010:77). Heldigvis er tema så fengende at den flinke, men akk så tilbakeholdende skrivestilen slipper unna. Tholander er inne på at det motsatte av ukontrollert *thumos* er selvbeherskelse. Tholander selv skriver utrolig behersket: Jeg skulle ønske hun våget mer, at hun tok mer plass og var mer offensiv – at hun rett og slett hadde latt sine egne *thymetiske* elementer få mer spillerom.

NOTER

¹Hentet fra Dokument.no, skrevet av Christian Skaug. Dokument.no er et nettsted for politisk analyse, kommentarer, essays og reportasjer. På dokument.no skriver journalister fra inn- og utland om aktuelle temaer, særlig innen internasjonal politikk.

²Huntington var en amerikansk statsviter, som gjennom en årrekke virket som professor ved Harvard University.

³Fra essayet «Freedom and Resentment», 1974, s.6, i *Freedom and Resentment and Other Essays*, Methuen & Co LTD, London.

⁴*Reconstructing the Moral Equality of Soldiers*, 2007.

⁵Augustin, Machiavelli og Hobbes er eksempler på filosofer som gir bakgrunn for realpolitiske synspunkter, og som forsvare distinksjonen mellom privat og offentlig moral.

⁶Agora nr.4, s.146

⁷Fra Rodin kap. 6. Egen oversettelse.

1. *Det er en trusselforskjell fordi soldater har større rett til å utøve vold, og selv bli utsatt for vold.*

2. *Staten kan ikke «stikke av» slik som individer kan.*

3. *Den moralske retten til å drepe i selvforsvar (i den grad en slik rett finnes) forsvinner når det gjelder kollektivt selvforsvar i en krigstilstand, fordi begge parter tilsynelatende «har rett til» å drepe i selvforsvar.*

LITTERATUR

Agora, nr.4, 2006

Bohmann-Larsen, L. 2007, *Reconstructing the Moral Equality of Soldiers*, Acta Humaniora, Unipub., Oslo

Hobbs, A. 2000, *Plato and the hero: courage, manliness and the impersonal good*, Cambridge Uni.Press, New York.

Platon, (red: Andersen, Ø., Emilson, E.K., Frost, T.Kolstad, H. og Kraggerud, E.) 2001, *Staten*, oversettelse ved Henning Mørland, trykt i Platon samlede verker, Bind V, Vidarforlaget as, Oslo.

Rodin, D. 2002, *War and Self-Defence*, Oxford: University Press.

Tholander, L.F. 2010, *Det glemte thumos*, Unipub, Oslo

Walzer, M. 1992, *Just and Unjust Wars*, New York 1992,